

Locatie:	Raadhuis Burgerzaal
Datum:	17 april 2023, 19:00 -21:00, datum verslag 8 mei 2023
Onderwerp:	Bijeenkomst verduurzaming monumenten
Sprekers:	• Gespreksleider, Marion Van der Voort • Wethouder cultureel erfgoed, Gerben van Voorden • Wethouder energietransitie, Bart Heller • Beleidsadviseur cultureel erfgoed, Friederike Hensch • Monumenteneigenaar boerderij, Jan-Willem Andriessen • Monumenteneigenaar badhuis, Paul Hendriks • De Alliantie over verduurzaming arbeiderswoningen tuinstad, Cees Luyckx • National Restauratiefonds (NRF), Bernard Brons
Bijlage:	Resultaten menti-meter

1. Plenaire deel

Gespreksleider Van der Voort opent de avond. Ze geeft aan dat het doel van de avond is om voornamelijk bij de aanwezigen op te halen wat zij belangrijk vinden voor het verduurzamen van hun monument en voor het gemeentelijk beleid daarop. Uit de menti-meter blijkt dat ongeveer driekwart van de ruim 100 aanwezigen monumenteneigenaar is.

Vraaggesprek met de wethouders

Gespreksleider Van der Voort aan wethouder Van Voorden: **Waarom nieuw beleid?**

Wethouder Van Voorden: We willen het makkelijker maken te verduurzamen zonder afbreuk te doen aan het monument.

Gespreksleider Van der Voort: **Wilt u horen wat er leeft bij de monumenteneigenaren?**

Wethouder Van Voorden: Jazeker, Hilversum is een stad van jonge monumenten. Monumenten vertellen een verhaal en laten de stad stralen. Deze verhalen moeten generatie op generatie worden doorgegeven en dat gebeurt bij monumenten. Dat moet in stand gehouden worden. Maar er moet ook verduurzaamd worden.

Gespreksleider Van der Voort: **Wethouder Heller, u bent verantwoordelijk voor energietransitie, gaat dat wel samen met monumenten?**

Wethouder Heller: Jazeker, de opgave is groot. Monumenten vormen een extra uitdaging. We willen het beleid aanpassen om het makkelijker te maken. Als gemeente hebben we daar een rol in. In het klimaatakkoord ligt ook een belangrijke rol voor monumenten. Het rijk beoogt een CO₂-reductie van 40% tot 2030 als een gemiddelde over de monumentenvoorraad.

Gespreksleider Van der Voort: **Wat is het tijdspad voor het nieuwe beleid?**

Wethouder Van Voorden: We willen eind van het jaar het nieuwe beleid bij de raad ter advisering voorleggen.

*Er wordt een menti-meter vraag gehouden; **Hoeveel monumenten zijn er?***

Vraaggesprek met de beleidsmedewerker cultureel erfgoed gemeente Hilversum en de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (RCE)

Gespreksleider Van der Voort: **Hoeveel monumenten hebben wij in Hilversum?**

Beleidsadviseur Hensch: Hilversum heeft meer dan 1000 monumenten, maar wij mogen niet vergeten dat wij meer dan 5000 adressen hebben en dat betekent heel veel eigenaren. Monumenteneigenaren zijn heel belangrijk, zij zijn diegene die de monumenten in stand houden restaureren en verduurzamen. Bij het verduurzamen hebben monumenteneigenaren altijd drie vragen: 1. Wat kan? 2. Is het vergunningsvrij of vergunningsplichtig? en 3. Krijg ik er subsidie voor? Mijn advies is eigenlijk altijd: Bekijk de verduurzamingsopgave integraal, laat bouwfysisch onderzoek of een duurzaamheidsscan doen, om de monumentale waarde en verduurzaming in balans te brengen.

Gespreksleider Van der Voort: **Met balans, bedoel je dan dat je minder duurzaam bent omdat het een monument is?**

Beleidsadviseur Hensch: de eerste factor is technisch van aard. Dit zijn de mogelijke technieken om te verduurzamen en gelden voor iedereen. De tweede factor is 'des monuments'. Dit houdt in dat sommige onderdelen lastig verduurzaamd kunnen worden, omdat dit wellicht ten koste gaat van monumentale elementen van het pand. Dat vraagt altijd om maatwerk.

Gespreksleider Van der Voort: **Elk monument is uniek, want anders is het geen monument. Wat komt er dan in het beleid te staan?**

Beleidsadviseur Hensch: In het beleid komt staan op welke manier je kunt verduurzamen, maar ook over het proces; welke maatregelen vergunningsplichtig of vergunningsvrij zijn. Misschien kunnen sommige maatregelen vergunningsvrij of ambtelijk worden afgehandeld, zodat het proces sneller en makkelijker kan. En dan is de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed bezig met het opstellen van een afwegingskader. Dat afwegingskader willen we naast ons eigen beleid leggen, om te zien wat we over kunnen nemen. De planning is dat dit afwegingskader deze zomer klaar is.

Gespreksleider Van der Voort: **Er is iemand aanwezig van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (RCE). Dat afwegingskader, wat hebben mensen daar aan?**

Adviseur RCE: Vanuit de decentralisatie kan elke gemeente zijn eigen beleid maken. Maar daardoor verschillen de regels per gemeente en is er voor de monumenteneigenaar erg veel onduidelijkheid. Wij hebben de opdracht om duidelijkheid te creëren. De gemeenten kunnen dit

afwegingskader gebruiken als inspiratie. Ze mogen het overnemen, maar dat hoeft niet. Het gaat altijd over monumentwaarde aan de ene kant en aan de andere kant wat je toe kan staan om te verduurzamen.

Gespreksleider Van der Voort: **Het is al lastig om te verduurzamen, voor een monument is het nog lastiger. Jullie kijken ook of dit makkelijker kan?**

Door de Rijksdienst is een 'ontzorgingsprogramma' via het restauratiefonds opgesteld (voor rijksmonumenten). Daarin gaat het over hoe we met duurzaamheidsadviezen kunnen assisteren in de volgende stap. De helft van de mensen met een Dumo (duurzame monumenten)-advies had behoefte aan meer hulp. Rond de zomer zullen we het afwegingskader publiceren.

Woordwolk menti-meter: **zie bijlage.**

Gespreksleider Van der Voort haalt een paar punten uit de woordwolk naar voren en beleidsadviseur Hensch licht toe:

- Subsidie is belangrijk; er is een gemeentelijke duurzaam wonen lening, maar geen subsidie.
- Duidelijkheid: We willen in beeld en taal uitleggen hoe dingen goed kunnen.
- Snellere procedure: dat wellicht meer ambtelijk kan worden getoetst, zoals nu bij de zonnepanelen in de beschermde gezichten. Dan zou je de procedure kunnen versnellen.
- Zonnepanelen: je ziet de laatste jaar een verandering. Zichtbaarheid is niet langer een criterium, maar de mate waarin het monument verstoord wordt. Verduurzaming en maatwerk is dan ook een afweging.

Vragen uit de zaal

Vraag uit de zaal, eigenaar van een Rijksmonument: **Als monumenteneigenaar moet je voor alles een vergunning aanvragen. Elke vergunning kost ontzettend veel geld. Maar het voelt als het straffen van monumenteneigenaren om leges te heffen voor het uitvoeren van zinvolle zaken zoals verduurzaming. Het heffen van leges op zinvolle zaken zou ik graag afgeschaft zien.**

Antwoord: Beleidsadviseur Hensch gaf hier aan dat zonnepanelen legesvrij zijn. Het verschilt per situatie en verbouwing/verduurzaming of en hoeveel leges er betaald moeten worden. Het is dus lastig hier een uitspraak te doen, maar wel goed om dit aspect te onderzoeken.

Vraag uit de zaal: **Wat is belangrijker verduurzamen of het monument?**

Wethouder van Voorden: Het is een balans. Vorig jaar stond in de folder; niets is zo duurzaam als een monument. Dat is ook zo, we willen juist behouden wat er is. Maar dit moet wel toekomstbestendig en duurzaam zijn. We willen verduurzamen makkelijker maken.

Wethouder Bart Heller: Het is altijd een afweging van belangen, daarom zitten we ook hier bij elkaar, om het daar over te hebben. De afweging kan verschuiven, dat zie je het laatste jaar ook gebeuren; er worden meer verduurzamingsmaatregelen mogelijk.

Vraag uit de zaal: **Zijn er ook in het kader van verduurzaming niet teveel monumenten in Hilversum in het kader van de energietransitie. Als iedereen hier nu wil verduurzamen, dan lopen de procedures vast.**

Wethouder van Voorden: Als iedereen tegelijk een aanvraag indient, is dat inderdaad wel een probleem. Echter, deze avond is er ook voor bedoeld om procedures te vereenvoudigen, zodat we er niet tegen aanlopen dat alles vast loopt.

Beleidsadviseur Hensch: we liggen ook al goed op koers, veel monumenten zijn al verduurzaamd. Ongeveer 1300 adressen van de woningbouwcoöperaties zijn al verregaand verduurzaamd.

Vraag uit de zaal: **In Amsterdam en Haarlem is het beleid voor het verduurzamen van monumenten veel soepeler; ik vind dat we als Nederlanders dat we een gelijke behandeling hierin verdienen.**

Wethouder Heller: ik denk niet dat wij strenger zijn dan de rest. Zonnepanelen volgen wij heel actief. Ik herken niet dat wij moeilijker of strenger zijn dan andere gemeenten.

Gespreksleider Van der Voort: **Staan we in contact met andere gemeenten?**

Heller: Alle gemeenten worstelen met dezelfde problemen. In de oplossing ervan zoeken we ook contact met andere gemeenten.

Reactie uit de zaal: We hebben allemaal te maken met bureaucratie. We willen allemaal het monument graag in ere houden en herstellen. Dan kom je in beroepsprocedures met de gemeente of je achter je huis, waar je het niet ziet, zonnepanelen mag plaatsen. Het wordt een stuk moeilijker gemaakt. We willen het huis niet vernachelen of verpesten. Maar er worden wel veel extra eisen gesteld.

Gespreksleider Van der Voort: **Wat zou u helpen?**

Dat zonnepanelen op een dak, waar je het niet ziet en het monument niet mee aantast, wordt toegestaan. Het mag nu alleen op je garagedak. Daar hebben we niets aan. We zien graag een versoepeling van deze regeling.

Reactie uit de zaal: Ik heb zelf een monument; zonnepanelen op mijn dak vind ik niet mooi. Maar kunnen de zonnepanelen niet gewoon in een weiland?

Gespreksleider Van der Voort: **Een collectief zonnepark, is dat niet mogelijk?**

Wethouder van Voorden: Collectieve zonnepanelen zien wij zeker als alternatief. Zelf maak ik gebruik van Hilverzon. Dat is een corporatie waar je zonnepanelen kan kopen. Op het vliegveld komt een nieuw zonneveld. Maar helaas is dit nog niet voldoende en zijn er wachtlijsten voor het inschrijven op collectieve zonnepanelen.

Opmerkingen uit de zaal: Er wordt wel heel makkelijk gezegd dat we mee kunnen doen aan een collectief. Ik sta al jaren op de wachtlijst.

Dat in Hilversum hetzelfde is als Haarlem of Amsterdam. Dat klopt niet.

Ik kom uit Bussum en daar hebben we het beleid al versoepeld; neem contact op met Thijs van Roon.

Gespreksleider Van der Voort gaat verder met de interviews.

Interviewgesprekken met reeds verduurzaamde monumenten

Boerderij

Gespreksleider Van der Voort: **Hoe hebben jullie verduurzaming aangepakt?**

Monumenteneigenaar Andriessen: Ik ben zelf erfgoedmakelaar en deze Boerderij stond erbij als “vergeten groenten”. Die wil ik wel dacht ik, maar ik wil dan ook van het gas af. Als je dat wil kan dat alleen met lage temperatuurverwarming in combinatie met een warmtepomp en zonnepanelen. Het is een gemeentelijk monument EN daarom zijn we in gesprek gegaan met de gemeente-afdeling monumenten met de vraag: Wat vindt de gemeente belangrijk, wat zijn de monumentale onderdelen en wat kunnen we daarmee doen?

Gespreksleider Van der Voort: **Kon je wat met het antwoord?**

Monumenteneigenaar Andriessen: Ik merkte dat er wel ruimte was om wat te doen, zeker omdat we vanaf de start van het ontwerp het monument en de monumentale waarden als uitgangspunt hebben genomen. Zonnepanelen waren uitgesloten op dat moment. Dus we hebben een bijgebouw gerealiseerd, waar we zonnepanelen op hebben gelegd.

Gespreksleider Van der Voort: **Wat hebben jullie gedaan als jullie gaan verhuizen?**

Monumenteneigenaar Andriessen: We hebben een doos-in-doos constructie gemaakt. De begane grond vloer is eruit gegaan en geïsoleerd. We hebben geïsoleerd met voorzetwanden. De hele mansardekap aan de buitenkant geïsoleerd. Onder de kap zit nu 14 cm isolatie en onder het schuine deel 10 cm isolatie. Daarbij zijn nieuwe gootdetails gemaakt en de kop zijn de windveren heel vernuftig gedetailleerd zodat je het niet ziet. Leuk proces geweest. Het kan wel.

Gespreksleider Van der Voort: **Maar bent u al 2 jaar bezig?**

Monumenteneigenaar Andriessen: Ja. Maar het bouwproces zelf is heel lang geweest, dat duur al ruim een jaar. Laatst kwam Friederike langs op de bouw en vroeg; wat ga je doen met zonnepanelen? Inmiddels is er blijkbaar nieuw beleid dat dat toch ook op het dak mag. Dus daar gaan we nu naar kijken.

Gespreksleider Van der Voort: **Wat beveel jij andere monumenteneigenaren aan?**

Antwoord: Het gaat altijd om het verhaal, de geschiedenis van het object en de oorsprong. Wat maakt het monument een monument en wat maakt het monument juist zo bijzonder? Vanuit monumenten wordt meegedacht, maar je loopt ook tegen welstand aan. Dat is toch wel een ander verhaal en vaak redelijk kansloos. Welstand redeneert te vaak vanuit de theorie in plaats van de praktijk. Het helpt om toch ook ter plaatse te gaan kijken en dan pas een mening te vormen. Mijn advies is om in een zo vroeg mogelijk stadium contact opnemen met monumentenzorg om tot een integraal ontwerpproces te komen. Wel hoop ik dat er snel nieuwe richtlijnen komen vanuit de gemeente die adequater inspeelt op de noodzakelijke verduurzamingsslag die ons te wachten staat. Deze is niet meer vrijblijvend maar van maatschappelijk belang voor ons allemaal.

Misschien is soms de authentieke uitstraling van het object belangrijker dan alleen de focus op het behoud van het oorspronkelijke bouw materiaal betekent ook dat je met het oog voor de oorspronkelijke vormgeving en uitstraling nieuwe details ontwerpt die aansluiten op de verduurzamingseisen van nu. In Middelburg en Leeuwarden wordt hier al beleid van gemaakt. Maar dat is misschien nog een beetje vloeken in de kerk.

Badhuis

Gespreksleider Van der Voort: **Wat hebben jullie gedaan om te verduurzamen?**

Monumenteneigenaar Hendriks: We hebben iets vergelijkbaars gedaan als de voorganger. De wanden en vloeren zijn aan de binnenkant geïsoleerd. Aan de binnenkant is een hele nieuwe gevel geplaatst met isolerend glas daarin. Het dak is aan de buitenkant geïsoleerd, omdat dat bouwtechnisch een goede oplossing is. Het Badhuis heeft beeldbepalende smalle betonnen dakranden bij de gevels. Die randen wil je niet dikker maken door dakisolatie. Daarom is er vanuit het oogpunt van het monument het dak bij de gevels aan de binnenkant te isoleren.

Gespreksleider Van der Voort: **Je moet veel van een monument houden om het aan te gaan?**

Monumenteneigenaar Hendriks: Ja, het is net als een relatie; als je ergens van houdt gaat het vanzelf.

Gespreksleider Van der Voort: **Welke tips wil je mensen meegeven?**

Hendriks: ga in gesprek met de gemeente. Ze denken mee en het geeft inzicht. Daardoor kan je maatwerk leveren. Belangrijk is het om het monument levend te houden. Het beste behoud van een monument is dat het “levend gehouden” wordt. En advies aan de gemeente; geef monumenteigenaren inzicht in wat de essentie is van het monumentale. Probeer dat te versterken en geef voor het overige ruimte tot aanpassingen.

Monumenteneigenaar Gespreksleider Van der Voort: **Zijn er nog dingen die je achteraf anders gedaan zou hebben?**

Hendriks: ja, ik zou nog hogere isolatiewaarde hebben aangebracht. Want alle energie die je niet verliest hoef je ook niet op te wekken.

Arbeiderswoningen

Gespreksleider Van der Voort: **Hoe is het voor een corporatie om monumenten te verduurzamen?**

De Alliantie, Luyckx: Wij zijn een woningcorporatie, dus wij dachten grote snappen snel thuis, maar dat gaat helaas niet op. Vorig jaar hebben we 400 monumenten verduurzaamd. Dit jaar gaan we er 110 verduurzamen. Daar zitten ook serieuze uitdagingen bij. Wij verduurzamen altijd in bewoonde staat, dus moeten bewoners heel goed begeleiden. Het zijn veelal kleine woningen. We kunnen daardoor niet aan de binnenzijde isoleren, dan worden de woningen nog kleiner. We proberen daarom de spouw te verbeteren. In de Bloemenbuurt hebben we alles toch aan de binnenzijde moeten doen. Dat zijn uitdagingen op zich; soms is de zolderverdieping afgetimmerd door de bewoner. Moeten wij dan als woningcorporatie alles weer op exact dezelfde manier terugplaatsen. Inmiddels hebben we ook goede ervaring met monumentenzorg opgedaan.

Gespreksleider Van der Voort: **Wat heeft u daar geleerd?**

De Alliantie, Luyckx: We kunnen niet automatisch van onze eigen kracht uitgaan. We hebben de middelen, maar we kunnen niet alles alleen in de monumenten stoppen. We maken prestatieafspraken met de gemeente, wij hebben een plicht om te verduurzamen en dan maar zelf onze gang gaan, dat werkt niet. Inmiddels hebben we een goede relatie opgebouwd met Friederike. Met haar kan je de balans in verduurzamen en het behouden of restaureren van de authentieke details vinden. Een voorbeeld is de Larenseweg. De oude versie kozijnen die een keer (in de jaren 70 of 80) uitgewisseld zijn, hebben nu weer hun oorspronkelijke vorm en oorspronkelijke kleur. Het advies is dus: neem in een zo vroeg mogelijk stadium contact op met monumentenzorg, want er is meer mogelijk dan aan de voorkant gedacht wordt.

Gespreksleider Van der Voort: **Er hangt veel op de goede relatie met monumentenzorg.**

Wethouder van Voorden: In onze gemeente zit gelukkig heel veel expertise met adviseurs, die van alle details weten, van kleine raamdecoratie tot de eerste bewoners. Hierdoor kunnen we maatwerk leveren. Het is de balans tussen maatwerk en dingen die geen maatwerk zijn.

Vraag uit de zaal: **In hoeverre streven we naar van het gas af in Hilversum? Met een groot monument, moet je alles kunnen isoleren. Wordt het mogelijk als groot monument van het gas af te gaan? Hoe kunnen we aan laagtemperatuur verwarming voldoen met label C?**

Beleidsadviseur Hensch: dat is een stukje maatwerk i.c.m. techniek. Het blijft per pand een afweging. We willen wel naar aardgasvrij toe.

Vraag uit de zaal: **Zijn er plannen om monumenten niet van het aardgas te halen?**

Wethouder Heller: Nee, die zijn er niet. Monumenten moeten ook af van het aardgas.

National Restauratiefonds

Brons: we hebben subsidies voor duurzaamheidsscans voor monumenten (gemeente en rijksmonumenten). Kijk op de website, om te zien wat de mogelijkheden zijn. De vragen die hier leven, leven breed in den lande. Er is nog budget genoeg om nieuwe aanvragen te kunnen behandelen. (Zie ook de links onderaan)

Opmerking uit de zaal: Gebruik van aardwarmte kwam ter sprake waarin de wethouder aangaf dat geothermie in Hilversum lastig blijkt, maar gebruik van aardwarmte is op particuliere schaal niet uitgesloten.

2. Werksessies in groepen

Na een korte pauze gaan de deelnemers in tien gespreksgroepen uit elkaar, elke groep wordt begeleid door een gespreksleider van de gemeente. Doel van het gesprek is om bij alle deelnemers op te halen waar ze nu tegen aan lopen en wat ze belangrijk vinden voor het nieuwe beleid.

Samenvattend komt naar voren dat eigenaren veel liefde hebben voor hun pand en graag willen verduurzamen. Maar niet iedereen is op de hoogte van de mogelijkheden. Er is veel algemene

informatie beschikbaar op het internet, maar dit is niet op één plek te vinden en biedt geen helderheid over de mogelijkheden in Hilversum en hun specifieke situatie.

Samengevat valt op dat er vooral behoefte is aan duidelijke informatievoorziening en vereenvoudiging van het proces.

Advies op maat wordt gewaardeerd, maar er is bij de aanwezigen behoefte aan duidelijke spelregels. Gesteld wordt dat de gemeente een meer pragmatische houding zou moeten aannemen; van “neetenzij” naar “ja mits”.

Deelnemers vinden de vergunningsprocedures te lang duren en de kosten voor advies en leges te hoog. Financiële tegemoetkoming wordt belangrijk geacht, in de vorm van subsidies, leningen met lage rente en/of goedkope of geen legeskosten.

Ook vinden deelnemers dat er meer mogelijkheden voor zonenpanelen moeten komen, vooral als het om de achterzijde gaat.

Deelnemers waarderen de bijeenkomst, vinden het prettig om informatie uit te wisselen en zijn voorstander voor een nieuwsbrief voor monumenteneigenaren.

Onderaan een lijst van alle opmerkingen. Voor de resultaten van de menti-meter: zie bijlage.

Waar loopt u tegen aan?

- Het is soms schipperen; geef je geld uit aan restauratie of de energierekening? Momenteel gaat het geld op aan de energierekening, onderhoud en beheer van het monument blijft dan achter.
- We weten soms niet goed hoe we het moeten doen. We zouden hier specifiek voor monumenten wel meer kennis voor willen hebben.
- Informatie nu zijn onduidelijke regels, spelregels via maatwerk is onduidelijk/onzeker
- Procedures zijn ingewikkeld.
- Wat is van monumentale waarde en wat niet - redengevende omschrijvingen zijn summier.
- Discussie over welke waarden opgeven (architectuur, stedenbouwkundig, ambachtelijk)
- Balans tussen erfgoed + kwaliteit van leven/comfort + klimaat.
- Hoe krijgen wij het pand van het gas af?
- Extra en hoge kosten voor tekenwerk vergunningsaanvraag (zonder zekerheid van vergunning).
- De rol van de architect/adviseur is cruciaal en ontzorgt de eigenaar- maar hiermee zijn wel extra kosten voor adviseurs gemoeid (zit nu niet in standaard subsidie).
- Er zijn eigenaren die gaan gewoon aan de slag, er wordt niet goed op toe gezien.
- Wat als tijdens een vergunningsaanvraag pand monument wordt?
- Procedure OLO-loket is niet toegesneden op monumenten.
- Kritiek op houding CRK+M (voelt als speelbal en willekeurig).
- Maatwerk wordt ook gevoeld als ongelijke behandeling.
- Gevoel dat gemeente geen behoorlijk advies geeft en dwars doet.
- Gemeente is niet altijd even goed bereikbaar, frustratie als er geen contact met gemeente wordt verkregen.
- Hoge energiekosten – dus eigen energievoorziening?!
- Veel meer uniformiteit regelen en niet standaard uitgaan van maatwerk, iedereen maatwerk bieden is onmogelijk.
- Wat zijn de collectieve mogelijkheden?
- Er kan wel veel.
- Als monumenten onbetaalbaar worden wil niemand ze meer (toekomstbestendigheid).
- Verschillen tussen Rijks- en gemeentelijke monumenten zijn onduidelijk
- Wel restauratiesubsidie, maar niet voor verduurzaming
- Wat als de subsidiepot leeg is?

- Kom ons tegemoet met respect; het is best duur om een woning te verduurzamen en een monument is nog duurder en lastiger. Als het te duur wordt, schiet je je doel voorbij.
- Verbouwing in bewoonde staat wordt als (te) ingrijpend gezien.
- Dubbelglas gewenst.
- Speciaal dubbelglas/renovatieglas is erg duur.
- Achterzetramen zijn onhandig in gebruik.
- Wij mogen geen zonnepanelen.
- Zonnepanelen vergelijkbaar met schotelantennen destijds, reversibel!
- Zonnecel-dakpannen – acceptabel bij complexe daken, btw-vrij maken.
- Warmtepomp in tuin is lelijk.

Wat vindt u belangrijk voor het nieuwe beleid?

- Toegankelijke en duidelijke informatie, digitaal beschikbaar, uitnodigend en technisch.
- Informatie die de grenzen aangeeft; wat mag wel, maar wat mag niet?
- Maak helder, eerlijk en consequent beleid.
- Maak een Hilversums platform voor monumenteneigenaren waar we met elkaar in gesprek kunnen en kunnen leren van elkaars 'best practices' of juist fouten.
- Meer expertise bij gemeente.
- Doelstelling is belangrijk (40% minder CO2).
- Een pool van leveranciers en bouwbedrijven die betrouwbaar zijn.
- Het beleid moet zo zijn dat mensen en de gemeente naar elkaar toe kunnen groeien. De gemeente moet meer helpen om naar de juiste oplossing te zoeken.
- Het beleid moet met de tijd mee gaan, het moet wat moderner.
- Maak een betere balans tussen kosten en baten, dus de investeringen die we doen en wat het aan baten oplevert (zoals zonnepanelen en de opbrengsten van isolatie).
- Hulp is veel waardevoller dan subsidie.
- Bewoners hebben liefde voor hun pand! Neem de monumenteneigenaar serieus.
- Maak een stappenplan: 1. (juiste) informatie, 2. Bewustwording, 3. motivering (oa kosten), 4. Actie

Wat wilt u de gemeente meegeven?

- Vooroverleg/locatiebezoek ambtelijk zinvol/wenselijk, maar zorg dat het niet afhankelijk is van één persoon of iets wel of niet mag, maak het meer geautomatiseerd.
- Brochures/website, expertise, maak duidelijke principes, best practices/voorbeelden, wat mag wat niet (en waarom).
- Sneller vergunningsprocedure.
- Insteek gemeente moet zijn *positief mits* i.p.v. *negatief tenzij*.
- Subsidie en/of leningen met lage rente.
- Verduurzaming leges-vrij / leges goedkoper maken.
- Maak zonnepanelen makkelijker/meer mogelijk, vooral aan de achterzijde.
- Collectieve zonnedaken versnellen.
- Verduurzamen makkelijker maken.
- Laat zien wat mogelijk is door ervaringsdeskundigen hun informatie en kennis te laten delen.
- Kijk naar andere gemeenten/goed beleid overnemen.
- Vervanging/replica's van ramen waar geen dubbelglas in kan toestaan.
- Zorg voor afstemming met de omgevingsvisie.
- Pool met goede aannemers/architecten, adviseurs gewenst.
- Goede-meer Energiecoaches.

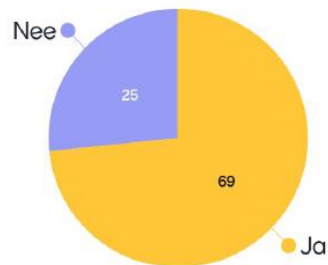
- Beweeg mee op inhoudelijke gronden.
- Interne kennisdeling (techniek versus cultureel erfgoed).
- Ontwikkelingen gaan snel, beleid flexibel houden.
- Kies voor een meer pragmatische benadering ipv de benadering gericht op perfectie. (voorbeeld monumentenglas).
- maak onderscheid tussen blijvende en tijdelijke ingrepen en ga met tijdelijke pragmatisch om zoals gebruik zonnepanelen (weer verwijderbaar)
- Vergunningsplicht verduurzaming voor niet-monumentale bijgebouwen laten vervallen.
- Regie en visie vanuit gemeente om aanpak te bundelen (b.v. op architectuur / wijkgericht).
- Ervaringen met technieken terugkoppelen.
- Nieuwsbrief voor monumenteneigenaren, ervaringen en kennis delen met andere eigenaren.
- Informatiebijeenkomsten blijven organiseren.

Handige links

- www.hilversum.nl/bouwen-verbouwen/verduurzamen-van-monumenten
- www.hilversum.nl/subsidie/subsidies-duurzaamheid/duurzaam-wonen-lening
- www.duurzaambouwloket.nl/hilversum
- <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/duurzaamheid>
- www.verduurzamingsrichtlijnen.nl
- www.degroenegrachten.nl
- www.restauratiefonds.nl
- Ontzorgingsprogramma eigenaren van **rijksmonumenten** zie <https://www.monumenten.nl/ontzorgingsprogramma-verduurzaming-monumenten>
- Ontzorgingsprogramma voor eigenaren van **gemeentelijke monumenten** via Restauratiefonds: <https://www.restauratiefonds.nl/zakelijk/kennis-diensten/duurzaamheidsadvies>

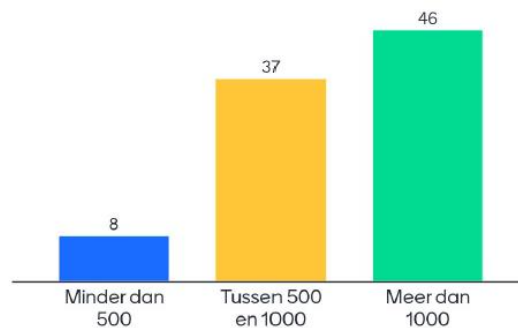
Vragen/antwoorden mentimeter

Bent u eigenaar van een monument?

84

Hoeveel Rijks- en gemeentelijke monumenten zijn er in Hilversum?

91

Wat vindt u belangrijk voor het nieuwe beleid verduurzaming monumenten?

Wat wilt u ons nog meegeven?

9 Answers

Dit soort bijeenkomsten blijven organiseren	Dialogoog en overleg.	Hou vaker dit soort bijeenkomsten voor eigenaren
Niet iedere individuele eigenaar het wiel zelf laten uitvinden. Meer de leiding nemen in wat wel en niet kan.	Brochure met informatie voor nieuwe eigenaren van Monumenten, hoe onderhoud en verduurzamen ik mijn Monument.	Ontsluit het netwerk van kennis bij de eigenaren. Immers een gevonden goede oplossing is meer waard dan subsidie!!! (Fouten kosten erg veel geld)
Goede bijeenkomst, dank!	Maak van succesvolle voorbeelden video's die online te beelden / te bekijken zijn.	Houding bij aanvragen aanpassen van 'Nee mits' naar 'Ja tenzij'. De meeste frustratie zit 'm in de houding van de overheid bij vragen vanuit de maatschappij. Toegankelijk en benaderbaar zijn.

